

Wie als varkenshouder zelf zeugen selecteert, moet rekening houden met heel wat aandachtspunten. De opbouw van een nieuwe zeugenstapel moet dus nauwgezet en met strikte criteria gebeuren. Bert Driessen van het Zoötechnisch Centrum van de K.U.Leuven ging tijdens een voordracht dieper in op deze materie. – ANNE VANDENBOSCH –

Waarop letten bij selectie van eigen zeugen?

• varkens • fokkerij •

Het doel van de introductie van gelten is de zeugenstapel op het bedrijf te verjongen. Zeugen produceren slechts een beperkt aantal jaren – lees: worpen – op een aanvaardbaar hoog niveau. “De zeugenhouder moet daarom streng zijn bij de selectie van zijn zeugen”, benadrukt *Bert Driessen*. “Men moet een vervangingspercentage van 40% per jaar aanhouden. Bij een jonge stapel ligt dit weliswaar lager, rond 20%. Een vooruitziende zeugenhouder tracht niet alleen zijn productiecijfers te behouden, maar wil die tevens verhogen. Inbreng van nieuwe – en betere – genetica is dus wenselijk. Per big minder in productiegetal stijgt de kostprijs per zeug per jaar immers met 32 à 36 euro. De opfok- of aankoopprijs van gelten is echter hoog. Een belangrijk criterium bij de selectie is dan ook de langleeftbaarheid van de zeugen, zodat men die kosten kan spreiden over meerdere worpen. De zeugen moeten dus een zo lang mogelijke efficiënte productieperiode hebben.”

Wanneer selecteren?

De selectieperiode is op te delen in twee fasen: de gelten- en de zeugenperiode. Als men eigen aanfok van zeugen doet, is die geltenperiode extra belangrijk. Men moet immers een goede gelt hebben om een goede zeug te bekomen. Men moet bij de jonge zeugjes letten op hun genetische achtergrond, exterieur, gedrag en gezondheid. Tijdens de zeugenperiode zijn vooral de reproductie-eigenschappen, het gedrag en de gezondheid selectieparameters.

Selectie van gelten

“Het aantal gelten dat men moet selecteren is afhankelijk van het gehanteerde vervangingspercentage van de zeugen en van het gevolgde systeem”, vervolgt de heer *Driessen*. “Bij aankoop van gelten zullen op een bedrijf met 200 zeugen en bij een vervangingspercentage van 40% op jaarbasis 80 gelten van 6 maanden oud nodig zijn. Niet alle gelten zullen evenwel geïnsemineerd worden. Bij een uitval van

10% betekent dit dat men 88 gelten per jaar moet aankopen. Bij eigen aanfok is het uitvalpercentage meestal hoger, zowat 30%, zodat er jaarlijks 104 gelten nodig zijn. Voor wie werkt volgens een driewekensysteem, betekent dit dat er per groep 5 gelten voorzien moeten worden op een totaal van 28 zeugen die geïnsemineerd worden.

Selecteren gebeurt eigenlijk op verschillende momenten. Eerst en vooral moet men beslissen welke genetica men zal toepassen bij de inseminatie. Wil men een raszuivere kruising of een rotatiekruising? De keuze van genetica varieert van bedrijf tot bedrijf en moet gemaakt worden volgens het gewenste fokdoel, dus op basis van de cijfers voor vruchtbaarheid, groei, voederconversie, slachtkwaliteit ... Na de geboorte kan de eerste selectie op het dier zelf al gebeuren. Men kan bijvoorbeeld het aantal tepels controleren. Meestal wordt op een leeftijd van 10 weken en van 7 maanden nogmaals geselecteerd. Bij de eerste

Een productiezeug moet zeker 14 functionele spenen hebben. De rijen tepels moeten mooi evenwijdig lopen en niet divergeren. De gelt links zal niet geselecteerd worden, het dier rechts wel.

inseminatie moet de gelt 230 à 250 dagen oud zijn, 140 kg wegen en een spekdikte van minimaal 14 mm hebben. De spekdikte is een belangrijke parameter, vermits die gecorreleerd is met de langleefbaarheid van de zeugen. Deze parameter verschuift trouwens meer en meer richting 16 mm, omdat die dieren het beter doen in de zeugenfase.

In die periode mag men de groei niet belemmeren. Een slechte conditie bij inseminatie vergroot immers de kans op een slechte conditie bij het werpen. Dat impliceert dan weer een slechte conditie van de biggen. Houd in die groeifase ook altijd rekening met de omgevingsfactoren. Samen met de erfelijkheidsfactoren beïnvloeden ze de groei en voederconversie, maar naarmate de dieren ouder worden,

halveert de invloed van de erfelijkheidsfactoren. Aandacht voor bijvoorbeeld voeder en ventilatie worden dus belangrijker.

In de praktijk werkt men voor de selectie best met groepjes van zes à tien dieren. In kleine tomen zijn de dieren gemakkelijker op te volgen en te vergelijken met de leeftijdsgenoten in het hok. Het is trouwens belangrijk om enkel te vergelijken met zeugen op het eigen bedrijf. Het heeft geen zin om te vergelijken met dieren op andere bedrijven waar een andere huisvesting, voeding, sanitaire status en management toegepast worden.”

Aandacht voor exterieurkenmerken

Aan de hand van enkele foto's en figuren overliep de heer Driessen de belangrijkste exterieurkenmerken bij de zeug.

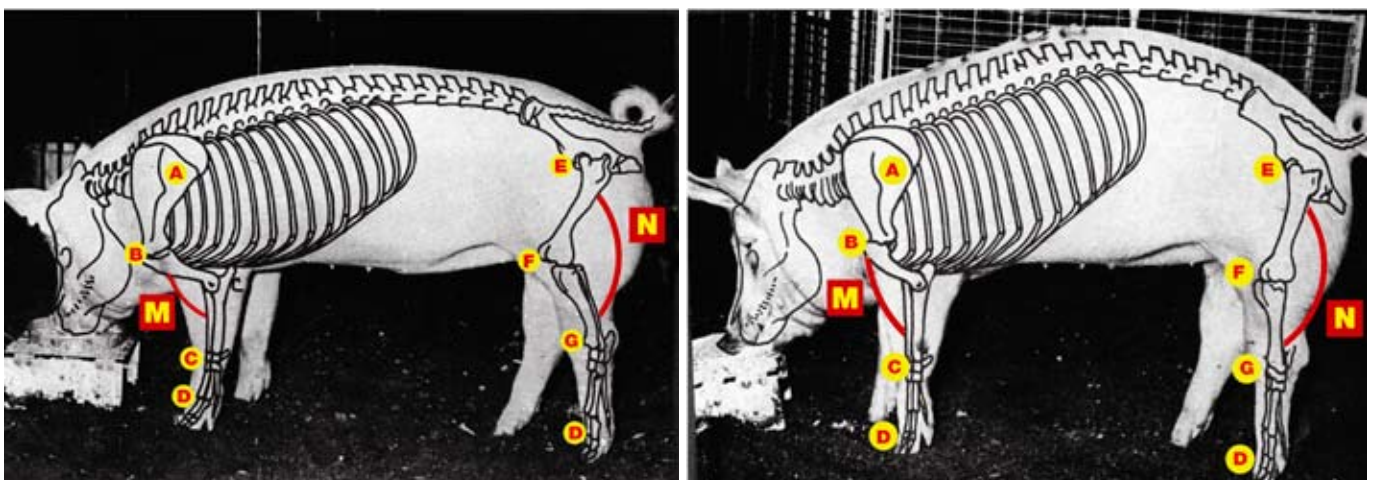
Skelet De stand van de voor- en achterpoten en van de rug moet correct zijn (figuur 1). Deze factoren zijn vooral belangrijk voor een grote gelt. Een grote gelt heeft minder gemakkelijk gewrichtsontstekingen en gaat meestal ook langer mee. De rug moet mooi vlak zijn, niet oplopend of doorgezakt. De hoek aan de voorpoten ('M' op de figuur) moet klein zijn (links), bij een grote hoek (rechts) staat de zeug immers op de toppen van haar tenen. Hierdoor is er een slechte gewichtsverdeling waardoor gewrichtsontstekingen kunnen ontstaan. Bij de achterpoten moet ook best een kleine hoek ('N' op de figuur) aanwezig zijn om te hoge druk op de tenen te vermijden.

Voorpoten Figuur 2A toont drie voorbeelden van voorpoten. De poot links op de figuur is goed en zal lang meegaan. Het type van de middelste poot is niet aanvaardbaar. Hij is doorgezakt, wat vooral zichtbaar is aan het achterste teentje dat zowat de grond raakt. De poot rechts toont net het tegenovergestelde. Hier steunt het dier weer op de toppen. Een slechte drukverdeling zal zorgen voor de nodige problemen.

Achterpoten Figuur 2B geeft vier types achterpoten weer. De meest linkse poot is correct. De twee voorbeelden in het midden tonen niet-aanvaardbare situaties: de ene poot is opnieuw doorgezakt, de andere staat op zijn toppen. De poot rechts is helemaal fout, want hij is volledig doorgezakt.

Stand achterpoten Het is ook belangrijk om de achterhand van de zeug te bekijken, want zo kan men de stand van de poten ten opzichte van elkaar nagaan (figuur 2C). De zeug links heeft een goede, ietwat brede beenstand. Dit is bevorderlijk voor de langleefbaarheid. In het midden en rechts is een te smalle stand te zien, waardoor de druk op de tenen foutief is en er meer risico is van ontstekingen.

Teenstand Zowel een teenstand naar buiten als naar binnen (figuur 2D) is niet gewenst, omdat dit weeral aanleiding kan

Figuur 1 De stand van voor- en achterpoten en van de rug moet correct zijn. Links een goed voorbeeld, rechts hoe het niet mag

geven tot gewrichtsontstekingen en uitval. Ideaal zijn de tenen even groot en mooi gespreid, waardoor er een goede gewichtsverdeling ontstaat. Als de tenen een ongelijke grootte hebben, stappen de dieren moeilijker. Ook een smalle teenstand, dus tenen dicht tegen elkaar, zorgt voor een slechte gewichtsverdeling. Al het gewicht komt zo immers op een klein oppervlak terecht. Gescheurde klauwen zullen ervoor zorgen dat de zeug vroeg of laat mank zal lopen. Dit wordt dus ook niet aanvaard.

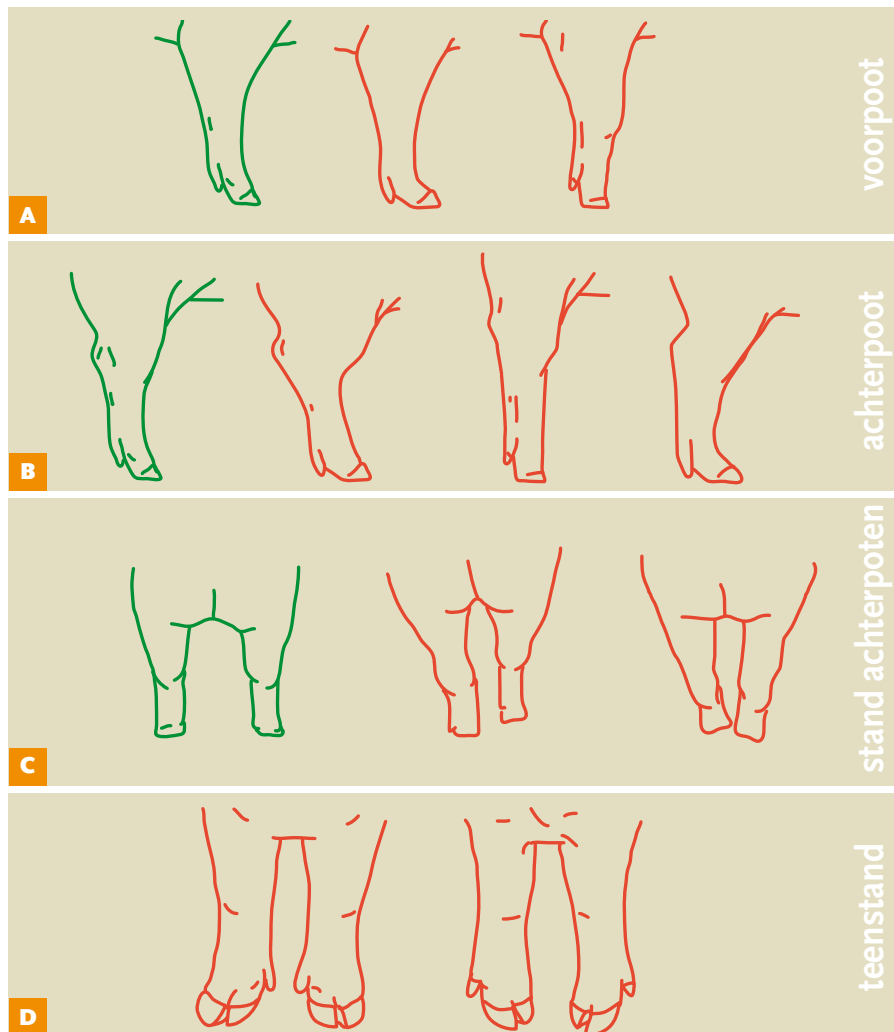
Vulva Het is duidelijk dat het geslachtsapparaat geen kwetsuren of wonden mag hebben bij dieren die geselecteerd worden voor de fokkerij. De vulva moet goed ontwikkeld zijn bij de eerste inseminatie. Een te kleine vulva zal zeker problemen opleveren bij de inseminatie. Als de vulva zich uiteindelijk niet voldoende ontwikkelt, voert men de gelt best af. Anatomische afwijkingen kunnen ervoor zorgen dat er na het urineren urine blijft staan die kan terugvloeien. Zo kunnen blaas- en baarmoederontstekingen ontstaan.

Spenen Een productiezeug moet zeker veertien functionele spenen hebben. Als er zich onvoldoende spenen ontwikkelen, houdt men deze zeug beter niet aan. Studies tonen aan dat men gemakkelijk één big per worp meer speent bij zestien dan bij twaalf spenen. Indien de stalvloer redelijk ruw is, kan men beter de voorste tepels van de pasgeboren biggen afplakken zodat ze niet beschadigd raken. De voorste tepels zijn immers belangrijk omdat ze de meeste melk geven. De rijen tepels moeten mooi evenwijdig lopen en niet divergeren, anders wordt de onderste rij moeilijk bereikbaar voor de biggen als de zeug ligt.

Gedrag niet onbelangrijk

“Het gedrag van de zeug werd in het verleden wat uit het oog verloren bij de selectie. Er wordt intussen hoe langer hoe meer aandacht aan besteed, want dit is belangrijk bij het in groep brengen van de zeugen bij groepshuisvesting”, aldus de heer Driessen. “Het is dus belangrijk dat de gelten contact krijgen met soortgenoten. Men moet ook zorgen voor voldoende contact met de varkenshouder. Té lang contact blijkt echter ook niet goed, de zeug wordt dan agressief. De sociale ontwikkeling beïnvloedt de productie, want een onrustige zeug verbruikt meer energie en water. Een hogere wateropname zorgt voor meer mest. Staartbijten komt vooral voor in de opfokfase bij dieren van ongeveer 40 kg. Het veroorzaakt een verlaagde voederopname en groei en zorgt voor meer (secundaire) infecties. De infectie kan zelfs opklimmen tot in het ruggenmerg en kan leiden tot verlamming. Best haalt men zowel de staartbijters als de slachtoffers uit de stapel.

Het spreekt voor zich dat gelten in hun opfokperiode geen zware ziekten doorge-

Figuur 2 Goede (groen) en slechte (rood) voorbeelden van voor- en achterpoten

maakt mogen hebben. Bij elke selectie zijn de dieren best ook vrij van wonden, omdat die kunnen escaleren, waardoor die gelten uiteindelijk toch afvallen. Dieren die een aantasting kregen van het bewegingsstelsel door pathologische afwijkingen van het (kraak)been of door gewrichtsontstekingen, bijvoorbeeld door mycoplasma, voert men ook best af naar het slachthuis.”

Selectie in de zeugenfase

Ook na de eerste worp moeten de zeugen verder beoordeeld worden. De reden van afvoer kan echter variëren. 33% van de zeugen wordt afgevoerd omwille van een slechte vruchtbaarheid, 26% wordt niet drachtig en 7% raakt niet bronstig. Bij 15% is dit door beengebreeken en bij 15% omwille van het karakter. Beide zijn eigenschappen waar men in de geltenfase dus goed op moet selecteren. 11% van de zeugen wordt vervangen na ziekte of sterfte. Slechts bij 10% van de zeugen is ouderdom de reden voor afvoer.

Agressieve zeugen kunnen hun biggen doodbijten. Men zou hierop kunnen selecteren, maar die factor verklaart slechts 0,66% van de biggensterfte. Rustig omgaan met de dieren helpt. De con-

ditie en de gezondheid van de zeugen zijn belangrijkere parameters. Een zeug die kreupel is, abscessen heeft, een slechte ontwikkeling van de uier (achterste melkklieren) heeft of witvuilt voert men beter af. In de zeugenfase is de reproductie natuurlijk belangrijk. Dit kan men zeer goed opvolgen via de zeugenboekhouding. Vergelijk zeugen van de eerste worp echter niet met zeugen van een zevende worp! Men laat het aantal worpen beter niet oplopen tot meer dan 7; bij een goede selectie in de geltenfase kan dit gerust meer zijn. Bij een vervangingspercentage van 40 à 45% worden de zeugen gemiddeld 4,5 worpen aangehouden, dit betekent slechts een gebruiksduur van ruim 2 jaar.”

Voortdurend proces

“Zowel selectie van gelten als vervanging van zeugen zijn een continu proces”, besluit Bert Driessen. “Een goede (strenge) selectie van de gelten zorgt op termijn echter voor een stijgende productie. Hierbij moet men voor ogen houden dat de meest rendabele zeug meestal niet die zeug is die opvallend hoog scoort voor een of andere afzonderlijke eigenschap.” ■